

Kulturní krajiny periferií: jejich ochrana a regionální distribuce v Česku

Šantrůčková, M., Kučera, Z., Chromý, P.: *Peripheral Cultural Landscapes: Their Preservation and Regional Distribution in Czechia*. *Životné prostredie*, 2018, 52, 4, p. 228–232.

This paper analyses the historical cultural landscapes in Czechia and their preservation and regional distribution. The regional distribution of existing and proposed landscape conservation zones and natural parks is analysed by division into peripheral, core and neutral zones. The most protected historical cultural landscapes are in the neutral area where land use/land cover changes in past decades were less intensive. In contrast, core area landscapes are affected by intensification and those in peripheral areas are influenced by extensification. While correlations were identified between the spatial distribution of protected landscape distribution and areas with predominantly German speaking inhabitants prior to 1945, more protected historical cultural landscapes are located in the core area where long-term Czech-speaking inhabitants prevailed. Finally, although the proportions of existing landscape conservation zones are almost equal, proposed landscape conservation zones prevail in the core area.

Key words: cultural landscape, historical values, landscape heritage, landscape preservation, regional distribution, periphery

Výzkum geografické diferenciacie krajiny a periferních oblastí má dlouholetou tradici, přičemž autoři se věnují jak samotné otázce vymezení dichotomických oblastí jádra a periferie, respektive různých přechodových oblastí (semiperiferií), tak společenským a hospodářským jevům a jejich projevu v krajině, které se v jednotlivých oblastech projevují (Novotná, ed., 2005; Havlíček et al., 2008). Existuje řada kritérií pro vymezení periferních, respektive jádrových oblastí. Jedním z aspektů, kterým je v dichotomii jádro – periferie věnována pozornost, jsou i změny a rozdíly v trendech využívání krajiny (Bičík a kol., 2010; Chromý et al., 2003), které mohou být studovány nejen v souvislosti s rekreačním potenciálem území (Navrátil et al., 2015), ale i z hlediska dochování historické kulturní krajiny.

Pro historickou kulturní krajinu je typické úzké sepjetí až prolínání přírodních a kulturních hodnot, neboť tato krajina je výslednicí dlouhodobého působení člověka v krajině a postupného kultivování původní přírodní krajiny. Proto je také ohrožena jak intenzifikací lidských činností v krajině, ať již se jedná o těžbu, (sub)urbanizaci nebo intenzivní zemědělskou výrobu, tak i extenzifikací a ústupem člověka z krajiny (Lowenthal, 2005; Vos, Meekes, 1999). Problematika kulturní krajiny, identifikace jejích hodnot i praktických otázek její ochrany je v současné literatuře poměrně hojně diskutována (Stephenson, 2008; Giné, 2018; Kučera a kol., 2008). Jsou rozpracovávány metody identifikace a hodnocení znaků a struktur historické kulturní krajiny, které jsou nositeli jejích kulturně historických hodnot a mohou být rovněž předmětem ochrany, ať již ze strany ochrany přírody a krajiny, nebo památkové péče (Šantrůčková, Weber, 2016; Špulerová a kol., 2017).

Ochrana historické kulturní krajiny se odvíjí od identifikace jejích hodnot, které jsou ve velké míře vázány na zachovalé krajinné struktury, tradiční hospodářské postupy a využívání krajiny. Stavební objekty, ať se jedná o nápadné a velké stavby, nebo o drobné památky, jsou sice významným doplňkem historické kulturní krajiny, ale samy krajinu netvoří. Historické kulturní krajiny jsou proto ohroženy změnou využití půdy i krajinného pokryvu (Boucníková, Kučera, 2005). Jelikož kulturní krajina, která je odrazem vývoje společnosti, se neustále vyvíjí a mění (Antrop, 2010; Janáč et al., 2010; Jepsen et al., 2015; Bičík a kol., 2010), můžeme za *historické kulturní krajiny* považovat ta území, kde zároveň byla krajina přetvořena lidskou činností v minulosti a intenzita současných změn krajiny je nízká. Snaha společnosti tato území chránit pak vede k vyhlášení chráněných území s různým stupněm a účelem ochrany. Potenciální nárůst turismu v takových krajinách však může být v případě zmasovění v rozporu s cíli ochrany dané krajiny (Navrátil et al., 2015).

V Česku je kulturní krajina institucionálně chráněna jak památkovou péčí, tak ochranou přírody a krajiny, přičemž každá z těchto institucí má své specifické nástroje, které se více či méně doplňují nebo si i konkurují. Památková péče může vyhlásit tzv. *krajinnou památkovou zónu* (KPZ), což je „historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty“ (zákon č. 20/1987 Sb., o státní památkové péči). V současnosti je vyhlášeno pouze 25 KPZ, které jsou plošně poměrně malé, navíc se potýkají s nejasným uchopením jejich ochrany v rámci památkové péče, nedostatečným povědomím o jejich hodnotách a slabostí legislativních nástrojů (Kučová a kol., 2013; Kuča, ed., 2015). Oproti

památkové péči disponuje ochrana přírody a krajiny robustnějšími a dlouhodobě uplatňovanými nástroji. Poměrně silným legislativním nástrojem jsou zvláště chráněná území, zejména národní parky a chráněné krajinné oblasti. Zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, dává však také možnost obecné ochrany přírody a krajiny pomocí *krajinného rázu a přírodních parků*, které mohou být vyhlášeny „k ochraně krajinného rázu s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami.“ Proti KPZ, které se vyhláší od první poloviny 90. let 20. století, mají přírodní parky delší tradici, navazují totiž na oblasti klidu, jež vznikaly již od poloviny 70. let 20. století. Přírodních parků je také násobně více. Společně mají přírodní parky a KPZ to, že se jedná o nástroj legislativně poměrně slabý, za jehož porušení nejsou stanoveny významné sankce (Kuča, ed., 2015).

Cílem příspěvku je diskutovat vymezení chráněných či k ochraně navržených historických kulturních krajin s ohledem na regionální distribuci a vymezení periferních oblastí v Česku. Do analýzy jsou tak zahrnuty stávající přírodní parky a stávající i navržené KPZ. Ověřeny budou dvě hypotézy (Kučera et al., 2008): (1) v periferních oblastech je menší stávající tlak na degradaci a poškozování kulturně historických hodnot krajiny, takže je zde vyšší pravděpodobnost zachování kulturně historicky hodnotných krajin; (2) více kulturních hodnot vznikalo v centrálních oblastech, takže v nich bude vyšší zastoupení kulturně historicky hodnotných krajin a zároveň bude kladen důraz na jejich ochranu z důvodu vysoké intenzity různorodých lidských aktivit.

Analyzované datové soubory

Celoplošné vymezení hodnotných kulturních krajin není pro celé území Česka k dispozici, proto byly pro analýzu vybrány KPZ a přírodní parky, jakožto území, jež jsou uznána za historickou kulturní krajinu hodnou zvláštní ochrany. KPZ bylo k roku 2018 vyhlášeno pouze 25 o celkové rozloze 779 km². K vyhlášení jsou připraveny další KPZ, pro něž Národní památkový ústav zpracoval podklady, které se doposud nepodařilo vyhlásit. Navržené KPZ byly do analýzy zahrnuty také, neboť se jedná o jednoznačné vymezení dalších kulturně historicky hodnotných krajin. Některé navržené KPZ jsou vymezeny plošně, jiné jen bodově. Data byla zkombinována, takže v případech, kdy bylo území vymezeno zároveň bodově i plošně, bylo analyzováno plošné vymezení navržené KPZ. V případech, kdy je k dispozici jen bodové vymezení bez přesných hranic, pracovalo se s bodovým jevem. KPZ, které byly navrženy včetně vymezení jejich hranic, je 52 o celkové rozloze 2 845 km². Kromě toho bylo Národním památkovým ústavem navrženo ještě dalších dvacet KPZ, které nejsou přesně plošně vymezeny a v mapách jsou reprezentovány pouze bodem.

Zatímco KPZ jsou v rámci památkové péče nejen jednoznačně nejvýznamnější, ale prakticky jedinou kategorií, jejímž smyslem je ochrana neurbanizované kulturní krajiny, situace z pohledu ochrany přírody a krajiny je složitější a rozrůzněnější. Jako srovnatelné ke KPZ byly zvoleny přírodní parky, neboť způsob jejich vymezování a vyhlášení je srovnatelný s KPZ. Naopak, nebyla zahrnuta velkoplošná zvláště chráněná území, byť zejména chráněné krajinné oblasti v sobě významně zahrnují i kulturní krajinu. Velkoplošná zvláště chráněná území přesto kladou zvýšený důraz na ochranu přírodních hodnot a jejich zahrnutí by výsledky zkreslilo. Přírodní parky nemohou být vyhlášeny na území velkoplošných zvláště chráněných území a vznik chráněných krajinných oblastí na území přírodního parku znamená zrušení přírodního parku na daném území. Do současnosti bylo vyhlášeno 139 přírodních parků o celkové rozloze 8 138 km².

Pro analýzu regionální distribuce historických kulturních krajin byly využity následující datové soubory:

- seznam a vymezení stávajících přírodních parků, dostupné prostřednictvím webové mapové služby (WMS) z geoportálu Inspire, který provozuje Cenia, spol. s r. o., aktualizace Ing. arch. K. Kuča (Kuča, ed., 2015);
- seznam a vymezení stávajících KPZ, dostupné prostřednictvím webové mapové služby z geoportálu Národního památkového ústavu jakožto podklad pro tvorbu územně analytických podkladů;
- seznam a vymezení navržených KPZ, poskytnuto Národním památkovým ústavem.

Další otázkou je vymezení periferních oblastí v Česku. Buť, nebo proto, že je toto téma předmětem dlouhodobých výzkumů, vymezení existuje celá řada podle různých ukazatelů (Havlíček, Chromý, 2001). Pro analýzu bylo zvoleno jednak hledisko historické, které je reprezentováno hranicí převažující národnosti v roce 1930 (Kučera, Kučerová, 2012; Kuldová, 2005). Tato hranice je důležitá, neboť v prostoru pohraničí došlo po roce 1945 k vysídlení německé menšiny a (částečnému) dosídlení území obyvatelstvem nejen z celého tehdejšího Československa, ale i z krajanských komunit ze zahraničí (Čapka a kol., 2005). V tomto prostoru došlo k zpretrhání vazeb obyvatel s jimi obývaným prostředím a postupnému budování vazeb nových, což se, pochopitelně, odrazilo i ve způsobu nakládání s kulturní krajinou (Glassheim, 2016; Kučera, Kučerová, 2012).

Druhé hledisko je socioekonomické a je reprezentováno exponovaností srovnatelných územních jednotek dle Bičíka a kol. (2010). Ten využil práce Hampla a kol. (1987), která rozdělila území Česka na sedm oblastí v rozmezí od silně exponovaných po výrazně periferní. Exponovanost územních jednotek je agregátním vyjádřením polohy a částečně významového postavení v sociálně geografickém systému, tj. vyjadřuje vzdálenost a návaznost dílčích srovnatelných územních jednotek

vůči hlavním centrům osídlení a jejich metropolitním areálům, hlavním komunikacím atd., a zároveň velikost a význam jednotek samotných a intenzitu osídlení jejich nejbližšího okolí. Bičík a kol. (2010) rozdělují území Česka do tří kategorií – exponované, neutrální a periferní.

Pro vymezení periferních oblastí byly využity následující podklady:

- hranice území podle převažující národnosti v roce 1930 podle výsledků sčítání lidu na úrovni obcí (Kučera, Kučerová, 2012);
- exponovanost jednotlivých srovnatelných územních jednotek dle Bičíka a kol. (2010).

Zpracování dat

Využití datové soubory byly analyzovány v programu ArcGIS 10.2. Byly porovnány plochy a počty stávajících a navržených KPZ a přírodních parků v území s převahou obyvatelstva německé a československé národnosti podle výsledků sčítání v roce 1930, tj. v reálné historické situaci do roku 1945. Mapa exponovanosti jednotlivých srovnatelných územních jednotek byla digitalizována a území Česka bylo rozděleno na tři kategorie dle Bičíka a kol. (2010): území exponované, neutrální a periferní. V takto vymezených územích byly rovněž porovnány plochy a počty stávajících a navržených KPZ a přírodních parků. Pokud KPZ nebo přírodní parky zasahovaly do více kategorií, ať již podle převládající národnosti nebo podle exponovanosti, byly rozděleny a plocha byla pro každou kategorii počítána zvlášť.

Rozmístění historických kulturních krajín v Česku

Pokud sledujeme rozložení stávajících krajinných památkových zón v území podle exponovanosti (horní obrázek na str. 3 obálky), rozloha stávajících KPZ je 160 km² v exponovaném území, 430,5 km² v neutrálním území a 188,5 km² v periferním území. V exponovaném území leží (1) Kladrubské Polabí, (2) Lembersko, (3) Bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvařova a (4) Krupka; KPZ Bojiště u Hradce Králové, Bojiště u Slavkova a Žehušicko leží částečně v exponovaném a částečně v neutrálním území. Zcela v neutrálním území leží (1) Bečovsko, (2) Háj – Kovářská – Mědník, (3) Osovsko, (4) Lednicko-valtický areál, (5) Zahrádecko, (6) Slatiňansko – Slavicko, (7) Jáchymov, (8) Náměštsko, (9) Valečsko a (10) Plasko. Dvě KPZ, (1) Libějovicko – Lomecko a (2) Abertamy – Horní Blatná – Boží Dar, leží částečně v neutrálním a částečně v periferním území. Zcela v periferním území pak leží KPZ (1) Orlicko, (2) Novohradsko, (3) Vranovsko – Bítovsko, (4) Římovsko, (5) Čimelicko – Rakovicko a (6) Chudenicko.

Návrhy KPZ jsou rozloženy z hlediska exponovanosti obdobně, tj. nejméně je jich v exponovaných územích (432 km²), nejvíce v neutrálním území (1 465 km²) a o něco méně v periferních územích (948 km²). Z hledis-

ka počtu (součet navrhovaných KPZ vymezených plošně i bodově) je čtrnáct navrženo v exponovaném území, dvě na pomezí exponovaného a neutrálního území, 31 v neutrálním území, devět na pomezí neutrálního a periferního území a šestnáct v periferním území.

Rovněž přírodní parky leží o něco více než polovinou své rozlohy v neutrálním území (4 505 km²), nejméně v exponovaném území (1 314 km²), ale poměrně málo i v periferním území (2 319 km²).

Při sledování průběhu národnostní hranice je nutné hned na začátku zmínit, že bylo sledováno i území s převažujícím polskojazyčným obyvatelstvem ve Slezsku. Na tomto území však nejsou žádné vyhlášené ani navrhované krajinné památkové zóny, ani žádné přírodní parky, proto s ním nebylo dále pracováno a porovnání se soustředí na území s převažujícím německojazyčným obyvatelstvem a území s českojazyčnou většinou (dolní obrázek na str. 2 obálky).

Z pohledu vyhlášených KPZ se jich ve druhé z výše jmenovaných oblastí nachází třináct zcela – (1) Bojiště u Hradce Králové, (2) Osovsko, (3) Bojiště u Slavkova, (4) Orlicko, (5) Libějovicko – Lomecko, (6) Slatiňansko – Slavicko, (7) Náměštsko, (8) Římovsko, (9) Čimelicko – Rakovicko, (10) Chudenicko, (11) Žehušicko, (12) Kladrubské Polabí, (13) Plasko – a tři částečně – (1) Novohradsko, (2) Vranovsko – Bítovsko, (3) Lednicko-valtický areál – o celkové rozloze 424 km². Na bývalém převážně německojazyčném území se nachází devět KPZ zcela – (1) Bečovsko, (2) Háj – Kovářská – Mědník, (3) Zahrádecko, (4) Abertamy – Horní Blatná – Boží Dar, (5) Jáchymov, (6) Valečsko, (7) Lembersko, (8) Bojiště u Přestanova, Chlumce a Varvařova, (9) Krupka – a rovněž tři částečně, přičemž zejména Novohradsko a Vranovsko – Bítovsko mají převážnou část své rozlohy v této oblasti; jejich celková rozloha je 355 km².

Návrhy nových KPZ jsou výrazně koncentrovány do historicky převážně českojazyčných oblastí Česka, je zde navrženo 51 nových KPZ o celkové rozloze 2 459 km². Pouze jedna nová KPZ (Liběchovsko) se rozkládá po obou stranách bývalé národnostní hranice. Naopak, v minulosti v převážně německojazyčné oblasti je navrženo jen 21 nových KPZ o rozloze 386 km², přičemž počet návrhů KPZ v tomto území zvedají jen bodově vymezené návrhy.

Skoro dvě třetiny přírodních parků (5 003 km²) leží v historicky převážně českojazyčném území, v bývalém převážně německojazyčném území zaujímají přírodní parky celkovou rozlohu 3 135 km².

Zhodnocení distribuce kulturních krajín z hlediska jejich ochrany

Rozložení historických krajín v různém stupni stávající nebo navrhované ochrany je ve vztahu k exponovanosti území poměrně rovnoměrné, s mírnou preferencí neutrálního území. Zatímco podíl neutrálního území

(38 242 km²) na rozloze Česka je téměř poloviční (49 %), podíl rozlohy vyhlášených KPZ a přírodních parků v neutrálním území je lehce nadpoloviční (55 % v obou kategoriích), v případě navrhovaných KPZ poloviční (52 %). Podíl exponovaného území na celkové rozloze Česka je 21 % a stejný podíl zaujímají vyhlášené KPZ. Naopak, podíl navržených KPZ i přírodních parků v exponovaném území je o několik procentních bodů nižší (15 % u navržených KPZ a 16 % u přírodních parků), což naznačuje, že ochrana historické kulturní krajiny v exponovaném území naráží na své prostorové limity (Vos, Meekes, 1999), resp. se soustředí do urbánních oblastí, které jsou samostatným předmětem regulace (tzv. městské památkové zóny a rezervace). Podíl periferních oblastí na celkové rozloze Česka je 30 %, což téměř přesně kopírují přírodní parky (29 %). Naopak, v případě KPZ je zajímavé, že podíl vyhlášených KPZ v periferních oblastech je jen 24 %, kdežto podíl navržených KPZ je 33 %, je tedy vidět snaha vyrovnat jejich deficit v periferním území (Kučová a kol., 2013).

Mírně vyšší podíl chráněných území historické kulturní krajiny v neutrálním území je očekávatelný, neboť toto území za posledních 150 let prodělalo nejméně intenzivní změny. Exponovaná území byla, naopak, vystavena intenzivním změnám po celé sledované období, změny spočívaly jak v úbytku zemědělské půdy, zejména trvalých travních porostů, ale i orné půdy, tak v nárůstu zastavěných ploch. Naopak, krajiny periferních oblastí prošly velkou změnou zejména v posledních desetiletích, kdy zde došlo k velkému úbytku zemědělské, zejména orné půdy (Bičík a kol., 2010). Změny ve využití půdy a krajinném pokryvu vedly k narušení či přímo zániku historických krajinných struktur (Sklenička et al., 2009). Zároveň zejména v horských pohraničních oblastech došlo k nárůstu zájmu o ochranu krajiny relativně přírodní, a to formou velkoplošných zvláště chráněných území přírody, což jednoznačně ovlivňuje přírodní parky, které nemohou existovat zároveň s velkoplošnými zvláště chráněnými územími. Zůstává otázkou, nakolik je správou a ochranou území prostřednictvím velkoplošných zvláště chráněných území ovlivněno vyhlášení KPZ.

Srovnání vyhlášených KPZ na jedné straně s navrženými KPZ a přírodními parky na druhé straně ukazuje, že ač všechny kategorie převládají v českojazyčné části, u vyhlášených KPZ je to převaha jen nevýrazná (54 % rozlohy KPZ v českojazyčné části), kdežto u přírodních parků (61 % rozlohy) a zejména u navržených zón KPZ (86 % rozlohy) převaha značná. Převaha přírodních parků v českojazyčné části je ovlivněna i tím, že v bývalé převážně německojazyčné části se rozkládá velká část velkoplošných zvláště chráněných území, ve kterých nemohou být přírodní parky vyhlášeny a které tím pádem také chrání kulturní krajinu včetně jejích historických hodnot. Naopak lze konstatovat, že více než šestkrát vyšší navrhovaná rozloha KPZ v českojazyč-

ném území oproti území dříve převážně německojazyčnému nemůže být náhoda a vyjadřuje deficit, který památková péče v ochraně těchto území pocituje (Kučová a kol., 2013).

Při vyhlášení chráněných území hraje významnou roli vlastnická struktura. V české veřejnosti v tomto ohledu dlouhodobě převažuje postoj „ne na mém dvorku“, proto bylo paradoxně vyhlášení chráněných území jednodušší ve vysídlených oblastech, kde jednak řadu ploch vlastní stát či státem zřizované organizace a jednak je zájem veřejnosti o okolní krajinu nižší (Kučová a kol., 2013; Kuča, ed., 2015).

* * *

Ve shodě s jinými autory (Sklenička et al., 2009; Lowenthal, 2005; Vos, Meekes, 1999) bylo prokázáno nejen, že kulturně historické a kulturně přírodní hodnoty se často vyskytují společně, ale i to, že se nejčastěji vyskytují v územích, která byla nejméně vystavena změnám, ať již ve formě intenzifikace nebo v podobě extenzifikace. Což je ale v určitém kontrastu s dosavadním přístupem praxe ochrany přírody a krajiny, resp. památkové péče, které se z různých důvodů zaměřují buď na území extenzivně využívaná (z důvodů jejich relativně dlouhodobé historické kontinuity) nebo na území relativně intenzivně přeměňovaná lidskou činností (z důvodů snahy o regulaci probíhajících změn za účelem zachování stávajících významných hodnot místní krajiny; Kučera et al., 2008). Pokud se vrátíme k první hypotéze, nejvyšší pravděpodobnost uchování kulturně historických hodnot krajiny je v neutrálních oblastech, ve kterých je index změn nejnižší (Bičík a kol., 2010), tedy především ve starých a relativně periferních zemědělských krajinách pahorkatin a vrchovin. Vyšší index změn v exponovaných oblastech byl předpokládán. Oproti předpokladu se však prokázalo, že více změn je i v oblastech periferních, zejména horských či podhorských krajin, které jsou především v posledních desetiletích vystaveny významné extenzifikaci.

Prokázala se druhá hypotéza, že více kulturních hodnot vznikalo v centrálních oblastech, takže v nich bude vyšší zastoupení kulturně historicky hodnotných krajin. Opravdu více území chráněných pro své kulturně historické hodnoty bylo vyhlášeno či je k ochraně navrhováno v dlouhodobě převážně českojazyčné části Česka. S vědomím výjimek se dá říci, že v dříve převážně německojazyčné oblasti je ochrana historické kulturní krajiny pomocí zákonných mechanismů již poměrně zajištěna, resp. je druhotně pokrývána v rámci zvláště chráněných velkoplošných chráněných území přírody, kdežto v centrálních oblastech se vyskytuje ještě značné množství kulturních krajin, které by si ochranu zasluhovaly, ale pro různé překážky při procesu vyhlášení (Kučová a kol., 2013) nebyl tento proces doposud dokončen.

Příspěvek byl v případě M. Šantrůčkové podpořen z institucionální podpory Výzkumného ústavu Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i. (VUKOZ-IP-00027073), v případě Z. Kučera a P. Chromého z podpory projektu MK ČR – NAKI II Dědictví zaniklých krajín: identifikace, rekonstrukce a zpřístupnění (DG18P02OVV008).

Literatura

- Antrop, M.: *Perspectieven op het Landschap. Achtergronden om Landschappen te Lezen en te Begrijpen*. Gent: Academia Press, 2010, 326 p.
- Bičík, I., Jeleček, L., Kabrda, J., Kupková, L., Lipský, Z., Mareš, P., Šefrna, L., Štych, P., Winklerová, J.: *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha: Česká geografická společnost, 2010, 251 s.
- Boucníková, E., Kučera, T.: *How Natural and Cultural Aspects Influence Land Cover Changes in the Czech Republic?* *Ekológia (Bratislava)*, 2005, 24, Supplement 1, p. 1 – 24.
- Čapka, F., Slezák, L., Vaculík, J.: *Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce*. Brno: Cerm, 2005, 359 s.
- Giné, D. S.: *A Renewed Approach to the ABC Landscape Assessment Method: An Application to Muntanyes d'Ordal, Barcelona Metropolitan Area*. *Landscape Online*, 2018, 56, p. 1 – 13.
- Glassheim, E.: *Cleansing the Czechoslovak Borderlands: Migration, Environment, and Health in the Former Sudetenland*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2016, 275 p.
- Hámpel, M., Gardavský, V., Kühnl, K.: *Regionální struktura a vývoj systémů osídlení ČR*. Praha: Univerzita Karlova, 1987, 256 s.
- Havlíček, T., Chromý, P.: *Příspěvek k teorii polarizovaného vývoje území se zaměřením na periferní oblasti*. *Geografie*, 2001, 106, 1, s. 1 – 11.
- Havlíček, T., Chromý, P., Jančák, V., Marada, M.: *Innere und äussere Peripherie am Beispiel Tschechiens. Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft*, 2008, 150, p. 299 – 316.
- Chromý, P., Jančák, V., Winklerová, J.: *Land Use and Land Cover Changes in the Peripheral Regions of Czechia*. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, 2003, 38, 1, p. 95 – 103.
- Janáč, J., Jeleček, L., Chromý, P.: *LUCC in East Central and Southeast Europe Post-Communist Countries from 1960s to the End of the 20th Century and its Historic-Geographical Roots*. *Acta Universitatis Carolinae, Geographica*, 2010, 44, 2, p. 19 – 30.
- Jepsen, M. R., Kuemerle, T., Müller, D., Erb, K., Verburg, P. H., Haberl, H., Vesterager, J. P., Andrič, M., Antrop, M., Austrheim, G., Björn, I., Bondeau, A., Bürgi, M., Bryson, J., Caspar, G., Cassar, L. F., Conrad, E., Chromý, P., Daugirdas, V., Van Eetvelde, V., Elena-Rosselló, R., Gimmi, U., Izakovicova, Z., Jančák, V., Jansson, U., Kladnik, D., Kozak, J., Konkoly-Gyuró, E., Krausmann, F., Mander, Ü., McDonagh, J., Pärn, J., Niedertschneider, M., Nikodemus, O., Ostapowicz, K., Pérez-Soba, M., Pinto-Correia, T., Ribokas, G., Rounsevell, M., Schistou, D., Schmit, C., Terkenli, T. S., Tretvik, A. M., Trzepacz, P., Vadineanu, A., Walz, A., Zhllima, E., Reenberg, A.: *Transitions in European Land-Management Regimes between 1800 and 2010*. *Land Use Policy*, 2015, 49, p. 53 – 64.
- Kuča, K. (ed.): *Krajinné památkové zóny České republiky*. Praha: Národní památkový ústav, 2015, 511 s.
- Kučera, Z., Kučerová, S.: *Historical Geography of Persistence, Destruction and Creation: The Case of Rural Landscape Transformations in Czechia's Resettled Borderland*. *Historická geografie*, 2012, 38, 1, p. 165 – 184.
- Kučera, Z., Kučerová-Kuldová, S., Chromý, P.: *Landscape Heritage between Areal Preservation and Areal Development – The Case of Czechia*. *Geographia Polonica*, 2008, 81, 2, p. 5 – 23.
- Kučová, V., Stroblová, L., Weber, M.: *Ochrana a péče o historickou kulturní krajinu v České republice prostřednictvím institutu krajinných památkových zón (SWOT analýza)*. *Zprávy památkové péče*, 2013, 73, 4, s. 340 – 346.
- Kuldová, S.: *Příspěvek ke kulturněgeografickému výzkumu: možnosti hodnocení kulturních aspektů pomocí statistických metod*. *Geografie*, 2005, 110, 4, s. 300 – 314.
- Lowenthal, D.: *Natural and Cultural Heritage*. *International Journal of Heritage Studies*, 2005, 11, 1, p. 81–92.
- Navrátil, J., Knotek, J., Pícha, K., Fialová, J.: *The Protected Areas: Are They Still in the "Pleasure Periphery" or are They Destinations for Sustainable Tourism Activities?* *European Journal of Tourism Research*, 2015, 11, p. 57 – 72.
- Novotná, M. (ed.): *Problémy periferních oblastí*. Praha: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy, 2005, 184 s.
- Sklenička, P., Molnárová, K., Brabec, E., Kumble, P., Pittnerová, B., Pixová, K., Šálek, M.: *Remnants of Medieval Field Patterns in the Czech Republic: Analysis of Driving Forces behind their Disappearance with Special Attention to the Role of Hedgerows*. *Agriculture, Ecosystems & Environment*, 2009, 129, 4, p. 465 – 473.
- Stephenson, J.: *The Cultural Values Model: An Integrated Approach to Values in Landscapes*. *Landscape and Urban Planning*, 2008, 84, 2, p. 127 – 139.
- Šantrůčková, M., Weber, M.: *Identification of Values of the Designed Landscapes: Two Case Studies from the Czech Republic*. In: Agnoletti, M., Emanuelli, F. (eds.): *Biocultural Diversity in Europe*. Cham: Springer, 2016, p. 487 – 510.
- Špulerová, J., Štefunková, D., Dobrovodská, M., Izakovičová, Z., Kenderessy, P., Vlachovičová, M., Lieskovský, J., Piscová, V., Petrovič, F., Kanka, R., Bača, A., Barančoková, M., Bezák, P., Bezáková, M., Boltižiar, M., Mojses, M., Dubcová, M., Gajdoš, P., Gerhátová, K., Izsóff, M., Kalivoda, H., Miklósová, V., Degro, M., Šatalová, B., Krištín, A., Dankaninová, L., Kalivodová, E., Majzlan, O., Mihál, I., Stašiov, S., Šolomeková, T., Ambros, M., Baláž, I., Halabuk, A.: *Historické štruktúry poľnohospodárskej krajiny Slovenska*. Bratislava: Veda, vydavateľstvo SAV, 2017, 142 s.
- Vos, W., Meekes, H.: *Trends in European Cultural Landscape Development: Perspectives for a Sustainable Future*. *Landscape and Urban Planning*, 1999, 46, 1 – 3, p. 3 – 14.

RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.,
santruckova@vukoz.cz

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v. v. i., Květnové nám. 391, 252 43 Průhonice, Česká republika

RNDr. Zdeněk Kučera, Ph.D.,
zdenek.kucera@natur.cuni.cz

doc. RNDr. Pavel Chromý, Ph.D.,
pavel.chromy@natur.cuni.cz

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, Albertov 6, 120 00 Praha 2, Česká republika